

YASHIL IQTISODIYOT: NAZARIY ASOSLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Toshtemirova Maftuna Abduraxim qizi

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti,

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot tushunchasining nazariy asoslari, uning rivojlanish tarixi, asosiy tamoyillari hamda zamonaviy yondashuvlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida yashil iqtisodiyotning dolzarbligi, afzalliklari va istiqbollari yoritilgan. Maqola so'ngida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha xulosa va takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik siyosat, resurs samaradorligi, yashil texnologiyalar

KIRISH

So'nggi o'n yilliklarda ekologik muammolarning chuqurlashuvi, iqlim o'zgarishining jadallashuvi va tabiiy resurslarning chegaraliligi insoniyatni yangi iqtisodiy model — yashil iqtisodiyotga o'tishga majbur qilmoqda.

An'anaviy iqtisodiy o'sish modeli ekologik barqarorlikni hisobga olmasdan, resurslardan haddan tashqari foydalanish orqali bugungi avlod va kelajak avlodlar manfaatlariga tahdid solmoqda.

Shu bois, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon banki va boshqa xalqaro tashkilotlar yashil iqtisodiyotni XXI asrning asosiy strategik yo'nalishi sifatida e'tirof etmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi yashil iqtisodiyot tushunchasining nazariy asoslarini ochib berish, zamonaviy yondashuvlarni tahlil qilish va xalqaro amaliyotni yoritishdir.

Yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari

Yashil iqtisodiyot deganda, ekologik barqarorlikni, iqtisodiy samaradorlikni va ijtimoiy adolatni birlashtirgan iqtisodiy model tushuniladi.

BMTning Atrof-muhit dasturi (UNEP) ta'rifiga ko'ra: "Yashil iqtisodiyot – bu kam uglerodli, resurslardan samarali foydalanadigan va ijtimoiy inklyuziv iqtisodiyotdir".

Yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi ilk bor 1989 yilda Britaniya iqtisodchilari D. Pirs, A. Markandiya va E. Barbier tomonidan "Blueprint for a Green Economy" nomli asarda tizimli ravishda ishlab chiqilgan.

Ular atrof-muhit ifloslanishini iqtisodiy modelga integratsiya qilish zarurligini asoslab berishgan.

Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari:

- Tabiiy resurslardan tejamkor va samarali foydalanish;
- Uglerod chiqindilarini kamaytirish;
- Ekotizimlarning barqarorligini ta'minlash;
- Ijtimoiy adolat va kambag'allikni qisqartirish;
- Innovatsion texnologiyalarni joriy etish;

Yashil iqtisodiyot an'anaviy iqtisodiyotdan farqli o'laroq, yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sishidan ko'ra, ekologik va ijtimoiy ko'rsatkichlarning yaxshilanishiga urg'u beradi.

Zamonaviy yondashuvlar

So'nggi yillarda yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi quyidagi zamonaviy yondashuvlar bilan boyimoqda:

1. Sirkulyar iqtisodiyot – chiqindilarni kamaytirish, mahsulot hayot aylanishini uzaytirish orqali resurslardan maksimal foydalanishga asoslangan model. Bu yondashuv yashil iqtisodiyotni amalda tatbiq etishning samarali usullaridan biridir.

2. Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs) bilan integratsiya – BMT tomonidan qabul qilingan 17 ta barqaror rivojlanish maqsadlaridan aksariyati yashil iqtisodiyot bilan bevosita bog'liq. Jumladan, "toza energiya", "mas'uliyatli iste'mol", "iqlimga ta'sirni kamaytirish" kabi maqsadlar.

3. Raqamli texnologiyalar roli – Sun'iy intellekt, IoT (Internet of Things), Big Data texnologiyalari ekologik monitoring, resurslar boshqaruvi va energiya samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynamoqda.

4. Yashil moliya – Yashil obligatsiyalar, ekologik kreditlar, soliqqa imtiyozlar orqali korxonalar va loyihalarni rag'batlantirish. Bu tizim iqtisodiy faoliyatni ekologik jihatdan foydali yo'nalishga burishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajriba

Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi bir qator rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar siyosatida ustuvor yo'nalish sifatida qaralmoqda:

- Evropa Ittifoqi – "Green Deal" dasturi orqali 2050 yilga kelib karbon neytrallikka erishishni maqsad qilgan. Yashil energiya, transport va sanoatga katta sarmoyalar yo'naltirilmoqda.

- Xitoy – "Green Growth" strategiyasi asosida sanoat tarmoqlarini ekologik modernizatsiya qilmoqda, atmosferaga chiqindilarni keskin kamaytirishga intilmoqda.

- Janubiy Koreya – Yashil texnologiyalar, innovatsiyalar va ta'lim orqali yashil iqtisodiyotni joriy etmoqda.

- O'zbekiston – "Yashil O'zbekiston" kontsepsiyasi, qayta tiklanuvchi energetika (quyosh va shamol), ekologik turizm va barqaror qishloq xo'jaligiga yo'naltirilgan bir qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda.

Xulosa va takliflar

Yashil iqtisodiyot bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlikni uyg'unlashtirgan eng muhim yondashuvlardan biridir.

Yashil iqtisodiyot modeli nafaqat ekologik muammolarni hal qilish, balki iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy tenglikni ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Jigarrang iqtisodiyotdan bosqichma bosqich voz kechishda zamonaviy yondashuvlar ya'ni yangi texnika va texnologiyalarni samarali va keng qamrovli qo'llash ushbu jarayonni tezlashtiradi.

Maqola asosida quyidagi takliflar beriladi:

1. Davlat siyosatida yashil iqtisodiyotni ustuvor yo'nalish sifatida mustahkamlash;
2. Barcha ta'lim tizimlariga yashil iqtisodiyot bo'yicha maxsus fanlar joriy etish;
3. Yashil moliya vositalarini joriy qilish va xususiy sektorni rag'batlantirish;

4. Xalqaro tajribani chuqur o'rganish va moslashtirish;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. UNEP (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication.
2. Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. (1989). Blueprint for a Green Economy.
3. OECD (2020). Green Growth Indicators.
4. Sachs, J. (2015). The Age of Sustainable Development.
5. SDGs official website: <https://sdgs.un.org>